

Çocuklarla felsefe uygulamalarının estetik, sanat ve müzik kavramlarına yaklaşım üzerindeki etkisi

Peyruze Rana Çetinkaya ¹, Tuğçe Ebese Büyüküçürlü ²

Öz

Çocuklarla Felsefe Programı, felsefi sorgulama temelinde bir tartışma ve düşünme yaklaşımıdır. Program, çocukların demokratik bir "sorgulama topluluğu" içinde fikirler üretmelerine yardımcı olmayı amaçlar. Çocuklarla Felsefe programında sanat ve estetik konuları üzerine düşünme, programın önemli bir parçasını oluşturur. Bu araştırmada, Çocuklarla Felsefe oturumlarının estetik, sanat ve müzik kavramlarına yaklaşımdaki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Yarı-deneysel desenlerden tek gruplu öntest- sontest modelinde tasarlanan araştırma, Türkiye'nin farklı illerinde orta öğrenime devam eden ve çalışmaya gönüllü katılan 15 çocukla yürütülmüştür. Kelime ilişkilendirme testleri (KİT), Çocuklarla Felsefe oturumları ve katılımcılarla yapılan görüşmeler aracılığıyla toplanan veriler, nitel veri analiz yöntemlerinden olan tematik analiz ile çözümlenmiştir. Ulaşılan bulgular doğrultusunda, Çocuklarla Felsefe uygulamalarının sanat ve estetiğe ilişkin farkındalığı artırdığı, ifade biçimlerini derinleştirip zenginleştirdiği, kavram yanılgılarını büyük ölçüde dönüştürdüğü ve çocukların sanatsal düşüncelerine olumlu, bilgilendirici etkiler sağladığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Çocuklarla felsefe
Estetik
Estetik sorgulama
Sanat
Müzik

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 14.10.2024

Kabul Tarihi: 03.06.2025

Elektronik Yayın Tarihi: 30.04.2026

DOI: 10.15390/ES.2026.2471

Giriş

İnsan, kendisiyle özdeşleştirilen düşünme eylemi doğrultusunda insanlık tarihinin başından bu yana kimliğine, yaşama, doğaya, dünyaya ve ötesine ilişkin sorular sormaktadır. Kesin cevaplar bulmak yerine doğru sorular sormak üzerine temellenen felsefe de Antik Çağ'dan günümüze dek insanın insan olma yolculuğunda önemli bir eşlikçi konumundadır.

Felsefi sorulara yönelim, insan olmanın doğasında bulunan merak duygusu ve tanıma isteğinden doğar. İnsan yaşamının özellikle ilk yılları tamamen keşfe dönüktür; var olan her şey yenidir ve keşfedilmeyi beklemektedir. Sorular, bu keşifler için önemli bir araçtır ve çocuk soruları, Jaspers'ın (2003) değindiği gibi, insanın felsefeye olan varoluşsal eğiliminin birer göstergesi gibidir. Çocuk soruları, çoğu zaman derin bir felsefe barındırır.

Çocuklar ile/için felsefe (Çocuklarla Felsefe)

Modern insanın sahip olması gereken özelliklerden biri olduğu düşünülen eleştirel düşünme becerisi, aslında felsefi düşünmeyle aynı öze dayanır. Bu becerinin, çocuk yaşlarda kazandırılması ve teşvik edilmesi gerektiğini savunan ve "çocuklar için felsefe" yaklaşımının öncüsü sayılan Matthew

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, İzmir, Türkiye, peyruze.rana@gmail.com

² Independent Researcher, Türkiye, tugceebese@gmail.com

Lipman, *Çocuklar için Felsefeyi Geliştirme Enstitüsü*'nü kurmuş ve amaca özel hazırlanmış bir öğretim programı aracılığıyla çocukların doğal olarak sahip olduğu merak duygusunu, sorgulama eğilimlerini ve felsefi düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır (Haynes ve Murriss, 2011). Çocuklar için Felsefe (P4C) yaklaşımı, Lipman'dan sonra bu alanda uzmanlaşan farklı düşünürlerce "Çocuklarla Felsefe" (PwC) olarak da adlandırılmış ve kullanılmıştır.

Bir düşünme eğitimi ve birlikte düşünme süreci olarak kabul edilebilecek olan Çocuklarla Felsefe programının temelinde Sokratik sorgulama vardır. Sokratik yöntem, Sokratik diyalog ya da Sokrates tekniği olarak da bilinen bu anlayış, analitik düşünme ve tartışma yoluyla, gerçeği önyargısızca arayan sorulara ve cevaplara dayanan bir düşünme biçimi olarak tanımlanabilir (Rondhuis, 2005). Çocuklarla Felsefe, farklı görüşlere ve varsayımlara saygı çerçevesinde karşılık vermeyi ve fikir ayrılıklarından doğabilecek çatışmaları barışçıl biçimde yönetmeyi destekler ve bu bakımdan değerlidir. Çocuklarla Felsefe uygulamaları, doğası gereği katılımcı ve demokratik bir "Soruşturan Topluluk" (Community of Enquiry/CoE) yaratılmasıyla amacına ulaşır (McLeod vd., 2020). Soruşturan Topluluk, küçük çocukların özenli bir ortamda eleştirel, yaratıcı ve işbirlikli biçimde düşüncelerini ve farklı görüşlere saygı duyarak kendi fikirlerini belirtmelerini ve geliştirmelerini destekler. Bu şekilde, çocukların kimlik gelişimine de olumlu katkı sağlar (Clark, 2017, akt. McLeod vd., 2020).

Çocuklarla Felsefe programı, çocukların dünyaya ve yaşama dair tüm felsefi konular üzerine fikirlerini geliştirmeleri, sorgulayıcı yaklaşımları ve kendi yaşantılarına bu konu ve kavramları entegre etmeleri için olanak sunar (Oral, 2013). Çocukların felsefi sorular ve felsefe yapmaya kaynaklık eden değerler üzerine düşüncelerini ve tartışmalarını desteklemek üzere tasarlanmış olan çocuklarla felsefe uygulamalarında, bir düşünme alanı olan estetik önemli bir temadır. Program, birden fazla metinle ve farklı biçimlerde estetik eğitimi destekler (Hamrick, 1989). Örneğin, Matthew Lipman ve meslektaşı Ann Margaret Sharpman'ın tasarladığı Çocuklarla Felsefe müfredatında yer alan ve estetik temasına odaklanan *Suki* romanında (Lipman, 1978), şiir okuyan, sanat müzesi ziyaret eden ve müzik üzerine tartışan karakterler üzerinden estetik sorgulamaya zemin oluşturulur (Gregory, 2017).

Estetik ve Estetik Sorgulama

Sanatsal güzeli ve onun doğasını araştıran ve sorgulayan estetik, bir şeyi neden güzel bulduğumuz arayışından yola çıkarak güzelin öge ve yasalarını (Erinç, 2011) ve bununla birlikte öznelere sanatsal güzel karşısındaki tutumlarını inceleyen bir düşünme ve kuram alanı olarak betimlenebilir. Kagan (1982), estetiğin araştırma alanına yalnızca güzelin değil, ona 'dönüşen' değerlerin de girdiğini; zarif, yüce, dramatik gibi değerler ve bunların karşıtı olan çirkin, bayağı, komik gibi kavramların da bu alana dahil olduğunu ve estetiğin, sanattaki tüm bu değerleri araştırdığını öne sürer. Deneyimlerimize ilişkin güzellik, çirkinlik, incelik, gösteriş gibi farklı özelliklere dikkat edilmesi estetiğin alanındadır (Lone, 2012). Yalın bir biçimde ifade etmek gerekirse insan, yaşamın anlam ve değerini *estetik* biçimde deneyimlemeye ihtiyaç duyar (Alexander, 1994). Estetik düşünmeye kaynaklık eden sanat, insanın anlam yaratma ve yaşamı anlamlı bir deneyim kılma çabasını doğrudan ele alır.

Estetiğe ilişkin tartışmaların yapıldığı Çocuklarla Felsefe uygulamalarında sanat, gerçekleri aktarmaktansa soru sormanın bir yolu olarak kullanılır. Sanat eserleri ve estetik uyaranlar üzerine başka fikirleri ve tepkileri duymak ve başkalarıyla diyalog içinde olmak, kişinin kendi deneyimini ve eğilimlerini görüp sorgulayabilmesi açısından önemlidir (Santi, 2007) ve bu, sanat anlayışının gelişimine de katkı sağlayabilir. Sorgulayan bir topluluk, estetik olmayana karşı estetik olanı güçlendirmeye yardımcı olabilir (Leckey, 2017). Estetiği tanımak ve takdir etmeyi öğrenmek hem zihin hem de duyularımızın kapasitesini artırır ve bizi insanlığımızın zirvesine yükseltebilir (Madeja & Onuska, 1977).

İnsan, eski çağlardan bu yana medeniyet çerçevesinde çevresiyle estetik ilişkiler kurmuş ve bu bağlamda dünyaya sanatsal izler bırakmıştır (Nutbrown, 2013). "Estetik deneyim, estetikten her zaman daha fazlasıdır [...] Bir medeniyetin yaşamının bir tezahürü, bir kaydı ve kutlaması, gelişimini teşvik etmenin bir aracı ve aynı zamanda bir medeniyetin kalitesi üzerine nihai yargıdır." (Dewey, 2005). Estetik deneyimler sağlamak ve merak duygusunu teşvik etmek, çocukların şu anda var olan ve olma ihtimali içindeki güzelliği görmelerine yardımcı olabilir. Güzellikle temas halinde olan çocuklar bundan

esinlenebilir ve daha fazla güzelliği var etmek için motivasyon edinebilirler (Wilson, 2010). Lipman ve Dewey'in görüşleri doğrultusunda estetik bir deneyim, öğrencilerin yargılama, çoklu yorum yapma, yaratıcı ifadeler ve empati kurma konularındaki kapasitelerini içerir (Leckey, 2017). Estetik uyaranlar aracılığıyla bir estetik deneyim sağlayan ve bununla birlikte merak duygusunu temel alan bir sorgulama yaklaşımı sunan Çocuklarla Felsefe uygulamaları da bu yönde destekleyici olabilir.

Yaşamın tüm boyutlarında varlığını hissettiren estetiğe ilişkin sorular, sanat biçimleri üzerine düşünmenin ötesinde, yaşam deneyimimizin niteliğine ilişkin algılayışımızı ve nasıl hissettiğimizi içeren tüm deneyim biçimlerini kapsar. "Güzelliğin ve çirkinliğin doğası ile estetik deneyimlerimiz ve duygularımız arasındaki ilişki ile alakalı sorunları düşünmek, günlük hayattaki olayların bize nasıl hissettirdiğini daha iyi anlamamıza yardımcı olur." (Lone, 2012). Estetiğin eğitimdeki yeri ve önemi, çocukların sanata ilişkin taşıdıkları potansiyeli, meraklarını, yaratıcılıklarını, düşünme süreçlerini ve farkındalıklarını ve nihayetinde zengin bir kişilik sahibi olmalarını destekleyişindedir (Chou vd., 2014). Çocukluk çağındaki estetik yaşantı, dolaylı yoldan da olsa yetişkinlik çağındaki estetik yaşantının bir parçasını oluşturur. Çünkü tüm yetişkinler bir zamanlar çocuktu ve bu nedenle çocukluğu genel estetik yaşantının dışında tutmak doğru bir yaklaşım olamaz (Leddy, 2002).

İnsanın yalnızca sanatsal bir çerçevede değil, genel anlamda estetik bir anlayışa sahip olması ideasının, bir estetik kuramın özünü oluşturan düşünce olduğu söylenebilir. Bu anlayışın gelişebilmesi için gereksinim duyulan *estetik duyarlılık* kavramına vurgu yapan Lone (2012), estetik duyarlılığa sahip olan bir kişinin tüm sanat alanlarının niteliklerini, diğer kişilerce algılanamayacak biçimlerde algılayabileceğini öne sürer. İlişkili bir biçimde Read (1931), davranışlarımızın duyusal bir süreç olan estetik deneyimden etkilendiğini belirterek duyuların eğitiminin önemini vurgular. Soruşturan bir topluluğun parçası olarak eleştirel bir yaklaşımla, seçilmiş uyaranlar aracılığıyla estetik üzerine düşünmek ve bu düşünme ortamının sürekliliğini sağlamak, estetik duyarlılığı ve estetik eğitimi desteklemek için etkili bir yol sunabilir.

Çocuklarla Felsefe uygulamalarında estetik

Estetik düşünmeye odaklanan Çocuklarla Felsefe uygulamaları arasında dikkat çeken bazı örnekler bulunmaktadır. Liptai (2005), çalışmasında, estetik sorgulamayı başlatmak için uyaran olarak metinler dışında sanat ve zanaat nesnelerini ve hatta günlük yaşamın içinden doğal nesnelere kullanmanın yaratabileceği farklar üzerine odaklanır. Santi (2007), estetik tartışmayı başlatmak üzere 6 ünlü eserin uyaran olarak kullanıldığı nitel analize dayalı çalışmasında, estetik alanındaki Çocuklarla Felsefe uygulamalarının bilişsel ve kültürel bir ilerleme yaratan estetik farkındalığı teşvik edebileceği hipotezini doğrular yönde bulgulara ulaşmıştır. Leckey (2017), uyaran olarak ünlü bir tabloyu kullandığı ve lise öğrencileriyle bu tablo üzerine felsefi bir tartışma yürüttükleri çalışmasında, tartışma içeriklerini detaylı ve yazılı biçimde aktarır ve bu diyalogları Dewey ve Lipman'ın sanat ve estetik üzerine düşüncelerini karşılaştırmalı ve tutarlı biçimde irdelemesi üzerinden yorumlar.

Türkiye'de Çocuklarla Felsefe üzerine araştırmalar

Türkiye'de de Çocuklarla Felsefe çalışmalarına önem verilmekte ve bu alan, lisansüstü tezler ve bilimsel çalışmalarla da desteklenmektedir. Özellikle uygulama odaklı yapılmış çalışmalardan bazıları; çocuklarla felsefe uygulamalarının çocukların kavramsal başarıları ile eleştirel, sorgulayıcı ve yaratıcı düşünme ve problem çözme becerileri (Işıklar ve Abalı Öztürk, 2022; Karadağ ve Demirtaş, 2018; Pala, 2022; Türksoy, 2020), yaratıcılık düzeyleri (Pekkarakaş, 2020; Taş, 2017), insani değerlere yönelik tutumları (Mehdiyev ve Tozduman Yaralı, 2020), atılganlık, iş birliği ve kendini kontrol becerileri (Okur, 2008), felsefi tutum, davranış ve duyarlılıkları (Dirican ve Deniz, 2019; Kaya, 2020), (hayat bilgisi dersi) düşünme ve iletişim becerileri (Boyras, 2019), çeşitli felsefi temalara ilişkin fikirleri (Karasu, 2018), düşünsel, duyusal ve sosyal düzeyleri (Akkocaoğlu Çayır ve Akkoyunlu, 2016), felsefi sorgulama ve sorulara cevap verme düzeyleri (Demirtaş vd., 2018) üzerindeki etkilerini ve katkılarını araştıran çalışmalardır.

İlgili çalışmaların, özellikle düşünme becerileri ve felsefi tutumlar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir; buna karşılık estetik düşünmeyi odağına alan, çocuklarla felsefe yaklaşımlarının estetik, sanat ve müzik gibi sanat bağlamı kavramlara ilişkin düşünme ve algılayış biçimleri üzerindeki olası etkilerini araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkiye'de farklı eğitim kademelerindeki

katılımcılarla yapılan bazı çalışmalarda estetik kavramına ilişkin kavram yanılgularının dikkat çekici olduğunun bulunduğu (Çetinkaya ve Kalay Meydan, 2023; Demirel, 2018; Kılcan ve Akbaba, 2014; Özalp, 2020) göz önüne alındığında, estetik ve sanat birlikteliğine ilişkin, bir sorgulayan topluluk içinde farkındalık kazandırmak üzerine kurgulanmış çalışmaların bilimsel sonuçlarına gereksinim olduğu söylenebilir. Estetiğin soyut ve karmaşık bir öğrenme alanı olduğu düşünüldüğünde, bu gereksinimi teorik ve didaktik bir bakış açısından ziyade, çocukların eğlenceli ve oyun sever (Battin, 1994) dünyasına uygun bir programla karşılamak için Çocuklarla Felsefe uygulamaları elverişli bir seçenek sunabilir. Benzer biçimde bu uygulamaların, sanatın en soyut alanı olan müziği sorgulayarak anlamlandırmaya, bir estetik deneyim alanı olduğunu kavramaya ve müzikal deneyimleri bilinçli ve anlamlı kılmaya, bu sayede, müziğe ve sanata daha farkındalıklı bir yaklaşım benimsenmesine katkı sağlayabileceği savını bilimsel bulgularla desteklemek anlamlı olabilir.

Bu gereksinimlerden hareketle araştırmanın amacı, Çocuklarla Felsefe uygulamalarının çocukların estetik, sanat ve sanatın en soyut alanlarından olan müzik kavramlarına yaklaşımları üzerindeki etkilerini incelemek ve tematik bir çerçeve içinde sunmaktır. Bu amaç ışığında, sanat odaklı felsefe tartışmalarının sistematik bir yaklaşım çerçevesinde öğrenme ortamına dahil edilebilmesi fikri üzerinde durulmuştur. Araştırmanın, sanat eğitimcileri, müzik eğitimcileri ve sanat derslerini yürüten sınıf eğitimcileri için bir farkındalık ve örnek teşkil ederek uygulamaya dönük bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Soyut sanatsal kavramlar üzerine küçük yaş grubunda yapılan felsefe tartışmalarının bilimsel bir yaklaşımla ele alınması açısından da çalışmanın teorik bir önem taşıdığı söylenebilir. Buradan hareketle, araştırmanın yanıt aradığı problem cümlesi şöyledir: Çocuklarla Felsefe uygulamalarının çocukların estetik, sanat ve müzik kavramlarına yaklaşımları üzerindeki etkisi nasıldır?

Araştırma problemi doğrultusunda yanıt aranan alt problemler aşağıda sıralanmaktadır:

1. Çocuklarla Felsefe uygulamalarının öntest ve sontest sonuçları nasıldır?
2. Çocuklarla Felsefe tartışma diyaloglarına ilişkin temalar nelerdir?
3. Çocuklarla Felsefe uygulamalarına ilişkin katılımcı görüşleri nasıldır?

Yöntem

Araştırma Deseni ve Modeli

Bu araştırma, yarı deneysel desenlerden tek gruplu öntest- sontest modelindedir (Creswell, 2013). Estetik düşünme sürecinde Çocuklarla Felsefe uygulamalarının tek bir grup üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır ve bu amaç doğrultusunda küçük bir katılımcı grubuyla çalışılmıştır. Grup, felsefe tartışmalarındaki etkileşimin ve düşünsel ilerleyişin derinleşebilmesi gerekliliğiyle 15 kişi ile sınırlandırılmıştır. Araştırma deseni Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Deseni

Grup	Öntest	Uygulama	Sontest
G ₁	O ₁	X	O ₂

Uygulama süreci, üç oturumdan oluşan Çocuklarla Felsefe uygulamalarını içermektedir. Oturumlar, 1 müzik eğitimi uzmanı ve 1 çocuklarla felsefe eğitimi uzmanı tarafından planlanarak yürütülmüştür. Araştırma verileri, öntest- sontest aracı olarak kullanılan Kelime İlişkilendirme Testi (KİT), Çocuklarla Felsefe oturumları ve sontestin ardından uygulanan görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma deneysel bir perspektifte küçük bir katılımcı grubuyla gerçekleştirilmiş olup 15 ilköğretim öğrencisiyle sınırlandırılmıştır. Bu nedenle, çalışmanın benzer yaş grubu geneline temsili sınırlıdır.

Çalışma grubu

Çalışma grubunu, yaş aralığı 10-12 olan 15 çocuk oluşturmaktadır. Öğrencilerin 10'u kız, 5'i erkek öğrencidir. Araştırmanın örneklem seçiminde rasgele amaçlı örnekleme yöntemi izlenmiştir. Araştırmacının, araştırma amacı doğrultusunda bazı özellikler belirterek bu özellikleri taşıyan kişileri bulmaya çalıştığı bu örneklem yönteminde, istendik grup bulunduktan sonra belirlenen kriterleri karşılayan kişilerden araştırmaya katılmaları beklenir (Johnson ve Christensen, 2020). Kimlerin veya neyin örneklenmesi gerektiği ve kaç kişinin örneklenmesi gerektiği konusunda kararlar alınması gerekir (Creswell, 2012). Bu çalışma için, tartışılacak kavramların soyut ve karmaşık olma düzeyleri göz önünde bulundurularak katılımcıların 10-12 yaş aralığında olması, uygulamaların yöntemsel doğası gereği gruptaki kişi sayısının 15 ile sınırlı olması ve grubun, belirlenen gün ve saatlerde oturumlara düzenli şekilde katılabilecek kişilerden oluşması kriterleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda gerekli etik izinlerin alınmasının ardından, belirtilen kriterlere uygun biçimde yapılan duyuruya yanıt veren ilk 15 gönüllü, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Katılımcıların isimleri takma isimlerle değiştirilmiştir ve diğer kişisel bilgileri aşağıda, Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Okul	Şehir
Nehir	Kız	10	Devlet okulu	Tekirdağ
Sahra	Kız	11	Devlet okulu	Eskişehir
Cesur	Erkek	10	Konservatuvar	İstanbul
Rüzgar	Erkek	10	Devlet okulu	Tekirdağ
Leman	Kız	10	Konservatuvar	İstanbul
Bulut	Erkek	10	Konservatuvar	İstanbul
Yaprak	Kız	10	Konservatuvar	İstanbul
İlkin	Kız	12	Devlet okulu	İstanbul
Ali	Erkek	11	Devlet okulu	Eskişehir
Arya	Kız	10	Devlet okulu	Tekirdağ
Eylül	Kız	10	Konservatuvar	İstanbul
Güneş	Kız	12	Devlet okulu	Hatay
Doğa	Erkek	10	Özel okul	İstanbul
Parla	Kız	10	Konservatuvar	İstanbul
Aslı	Kız	11	Devlet okulu	Eskişehir

Veri Toplama Araçları

Kelime İlişkilendirme Testi (KİT)

Çalışma grubunun estetik, sanat ve müzik kavramlarına ilişkin algıları üzerinde Çocuklarla Felsefe oturumlarının etkisini incelemek amacıyla, her bir oturum özelinde öntest ve sontest aracı olarak Kelime İlişkilendirme Testi uygulanmıştır.

Bir kelime listesinden oluşan kelime ilişkilendirme, ilişkişel deney olarak da bilinir ve yanıtlayan kişinin listedeki her bir kelimeye karşılık, aklına gelen ilk kelime ile yanıt vermesinin beklendiği bir testtir (Kostova ve Radoynovska, 2010). Alternatif bir ölçme-değerlendirme tekniği olan kelime ilişkilendirme testi (KİT), kişilerin belli bir konu ya da kavrama ilişkin bilişsel yapılarını ortaya koymaya yardımcı olur. İlgili kavramlara ilişkin algılamadaki değişimi görebilmek için, uygulama öncesi ve sonrasında da kullanılabilir; bir olgunlaşma sürecinden sonra test tekrarlanarak gerçekleşen değişiklikler, öğrenmeler incelenebilir (Bahar vd., 1999; Balbağ ve Kaya, 2019).

Kelime ilişkilendirme testi, bu çalışmada, kavramsal bağlantıları açığa çıkarmak amacıyla çalışmanın odağı olan üç kavram (estetik, sanat, müzik) için ayrı olarak hazırlanmıştır. Öncelikle ilgili kavram alt alta 5 kez yazılmış ve katılımcılardan 30 saniye içinde bu anahtar kavramın çağrıştırdığı 5 kelimeyi yazmaları istenmiştir. Ardından anahtar kavrama ilişkin bir "ilgili cümle" oluşturmaları beklenmiştir. Bu ilgili cümle, bütüncül ve akıcı bir ifade biçimi olması nedeniyle katılımcıların ilgili

kavrama ilişkin 5 ayrı kelime olarak verdikleri yanıtlara bir “sağlama yapma” olanağı verir; kavramlara ilişkin algıyı geniş bir çerçevede görebilmeyi ve kavram yanlışlarının olup olmadığını saptamayı sağlar. Çalışmada kullanılan kelime ilişkilendirme testi Şekil 1’de verilmiştir.

<p>“MÜZİK” kavramı size hangi “ilgili” kavramları çağırıyor? Müzik ile ilişkili olduğunu düşündüğünüz ve aklınıza ilk gelen 5 kavramı, 30 saniye içinde yazınız. Ardından bu kavramın size ne ifade ettiğini bir cümle ile belirtiniz.</p> <p>MÜZİK: MÜZİK: MÜZİK: MÜZİK: MÜZİK: İlgili Cümle:.....</p>

Şekil 1. Müzik Kavramına İlişkin Kelime İlişkilendirme Testi

- **Görüşme Soruları**

Araştırma planlama aşamasında, araştırmacılar tarafından kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Son oturumun ardından her bir öğrenciyle bire bir görüşme yapılmıştır ve öğrencilerden şu sorulara yanıt vermeleri istenmiştir: “Felsefe oturumlarında tartıştığımız kavramlara ilişkin düşüncelerinizde oturumlardan öncesine kıyasla değişimler oldu mu? Eğer olduysa, bunları nasıl ifade edersiniz?”, “Felsefe oturumlarındaki tartışmalarınızı bir başkasına anlatacak olsanız nasıl ifade ederdingiz?”, “Oturumlarda sizi en çok etkileyen ya da aklınızda kalan şey neydi?”, “Çocuklarla Felsefe uygulamalarına ilişkin görüş ve önerileriniz nelerdir?”

Veri Toplama Süreci

1. Kelime İlişkilendirme Testleri, Çocuklarla Felsefe Oturumları ve Görüşmeler

3 oturum olarak planlanan Çocuklarla Felsefe programının her bir oturumu çevrimiçi ortamda, haftada bir kez toplanılarak ve 60 dakikalık süre içinde gerçekleştirilmiştir. Oturumlara, Çocuklarla Felsefe eğitmeni olan araştırmacı kolaylaştırıcılık yapmıştır.

İlk oturumda estetik, ikinci oturumda sanat ve üçüncü oturumda müzik kavramı tartışılmıştır. Her bir oturumdan önce, ilgili kavrama ilişkin KİT formu öntest olarak öğrencilere çevrimiçi form biçiminde iletilmiş ve her bir tartışmadan sonra sontest olarak öğrencilerden ilgili formu tekrar yanıtlamaları istenmiştir.

Estetik kavramının tartışıldığı ilk oturumda uyarıcı olarak Kandinsky ve Van Gogh’a ait 3 ünlü eser ile bir sokak sanatı (graffiti) örneği öğrencilere gösterilmiş ve hangi resmi hangi nedenle beğendikleri sorularak tartışma başlatılmıştır. Sanat kavramının tartışıldığı ikinci oturumda, uyarıcı olarak “The Painting Elephant” isimli ve bir filin tuvale fil resmi çizdiğini gösteren video izletilmiş, ilgili görüntülerin sanat olup olmadığına ilişkin bir soruyla tartışma başlatılmıştır. Müzik kavramının tartışıldığı son oturumda ise, uyarıcı olarak The Beatles’ a ait bir şarkı dinletilmiş, şarkının notaları gösterilmiş ve müziğin *nerede* olduğu sorusuyla tartışma başlatılmıştır. Oturumun sonraki dakikalarında John Cage’in 4’33’’ başlıklı *sessiz* eseri izletilmiş ve bu uyarıcıyla şekillenen tartışmanın devamında Billie Eilish’in bir trafik lambasının ritmik örüntüsü üzerine kurgulanan şarkısı dinletilerek tartışma devam etmiştir. Oturumlarda kullanılan tüm uyarıcılar ve çocuklara yöneltilen sorular Tablo 3’te verilmektedir.

Üçüncü oturumun ardından uygulanan sontest sonrasında, katılımcıların estetik, sanat ve müzik kavramları üzerine yapılmış olan çocuklarla felsefe tartışmalarına ilişkin düşüncelerine ulaşmak amacıyla hazırlanan sorular aracılığıyla her bir öğrenciyle görüşme yapılmıştır.

Her bir oturum kayıt altına alınmış ve sonrasında araştırmacılar tarafından yazıya dökülmüştür.

Sanat kavramının tartışıldığı oturuma ilişkin, sanatta iradenin ve emeğin önemine odaklanan örnek bir tartışma kesiti aşağıdaki gibidir:

Kolaylaştırıcı: O zaman sadece insanlar mı sanat yapabilir bu durumda?

Güneş: Kendi isteğiyle yapıyorsa fil de yapsa sanat olur, zorla yaptırılıyorsa sanat olmaz.

Nehir: Sanat zorla olmaz. Ama insan dışındaki canlılar da sanat yapabilir.

Rüzgar: İnsanlar zorunlu değil, mesela robotlar da sanat yapabilir. İsterlerse yaparlar.

Kolaylaştırıcı: Robotların kendi istekleri var mı sence?

Rüzgar: İleride olacak bence. Robot kendi iradesiyle yaparsa sanat yapabilir. Zorla ya da komutla yaptırılırsa sanat olmaz.

Nehir: Katılıyorum. Robota kod yazarsak bu sanat olmaz. Robot kendi iradesine kavuşursa sanat olabilir.

Cesur: Çizilen her resim bence sanat. Komutla da olsa.

Parla: Zorla yaptırılan bir şey varsa sanat olmaz.

Arya: Robot emek vermez ki, ezberden yapar. O zaman sanat olmaz.

1.1. Çocuklarla Felsefe Oturumlarında Kullanılan Uyarılar ve Sorular

Oturumlarda kullanılan uyarılara ve sorulara ilişkin bilgiler Tablo 3'teki gibidir.

Tablo 3. Çocuklarla Felsefe Oturumları Uygulama Süreci

Oturum	Kavram	Uyarı	Sorular
1.	Estetik	Görseller: 1)Vincent Van Gogh/ Starry Night 2)Wassily Kandinsky/ Color Study: Squares with Concentric Circles 3)Wassily Kandinsky/Composition VIII 4)Bir "sokak sanatı" örneği	Sizce bu resimlerden hangisi daha güzel? Neden onun en güzel olduğunu düşündünüz? Herkes aynı şeyleri güzel bulabilir mi? Bir şeyi neye göre güzel buluyoruz? Bir resim için ya da bir nesne için "bu çok estetik" desem ne gelir aklınıza? Neyi estetik buluruz? Estetik ve güzel aynı şey mi, farklı şeyler mi?
2.	Sanat	Video: "The Painting Elephant"	Sizce bu sanat mı? Sanatı diğer şeylerden ayıran bir özellik yok mu? Sanat olması için ünlü ve kalıcı olması mı gerekir? Hiç kimse beğenmediği şey de sanat olur mu? Hiç kimsenin görmediği bir resim sanat eseri olabilir mi? Sanat olması için ne gerekir? Yalnızca insanlar mı sanat yapabilir?

Tablo 3. Devamı

Oturum	Kavram	Uyaran	Sorular
3.	Müzik	Müzik eserleri: 1)The Beatles: All my loving 2)John Cage: 4'33" 3)Billie Eilish: "Bad Guy"	Sizce müzik nerede? Bir çalgının herhangi bir tuşuna bastığımızda müzik olur mu? Notada müzik var mı? Notayı okuyamayan biri için notada müzik var mı? Sessizlikte müzik var mı? Müzik için ses gerekir mi? Her ses titreşimi müzik midir? Bir besteci sessizliği müzik olarak düşündüyse, sessizlik müzik olabilir mi? Bir şeyin müzik olup olmadığı fikri göreceli mi? Müziğin ölçütü dinleyiciler mi? Bir şeyin müzik olabilmesi için ne gerekir? Ritim müzik midir? Ritmik bir trafik ışığı sesi müzik midir? Sesleri müziğe çeviren nedir?

Verilerin Analizi

Kelime ilişkilendirme testinden elde edilen verilerin analizi, içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır. Krippendorff'un (2004) tanımıyla içerik analizi, metinlerden ya da diğer anlamlı materyallerden, kullanımlarının bağlamları doğrultusunda geçerli ve tekrarlanabilir çıkarımlar yapmak için kullanılan bir araştırma tekniğidir. Bu analiz yönteminde, araştırma verilerinin içerdiği pek çok kelime ele alınarak birimlere ayrılır, bu birimler içinde benzer anlama gelenler kodlanarak aynı kategoriler altında toplanır (Krippendorff, 2004; Weber, 1990).

Kelime ilişkilendirme testindeki anahtar kavramlara verilen cevap kelimeler incelenmiş, hangi kelimenin kaç kez tekrarlandığını belirten bir frekans tablosu oluşturulmuş ve öne çıkan kelimeler kelime bulutu tekniği ile sunulmuştur. İçerik analizlerini görselleştirerek daha kolay anlaşılır hale getirmeye yarayan bu teknik, okuyucuya hızlı bir bilgilendirme sağlamaktadır ve bilgi görselleştirmede uzman olmayan kişiler tarafından da kolay anlaşılabilir (Fronza vd., 2013).

Kelime ilişkilendirme testinde her bir anahtar kavrama cevap olarak verilen ilgili cümleler, kategoriler altında toplanmış ve örneklerle tablolaştırılmıştır. Daha sonra her bir öğrencinin öntest ve sonteste verdiği yanıtlar kendi içinde karşılaştırılmış ve ifadelerde kişisel bağlamda beklendik olumlu değişimlerin olup olmadığı incelenmiştir.

Çocuklarla Felsefe oturumlarındaki diyaloglar içerik analiziyle çözümlenmiş, kodlamalar doğrultusunda kategoriler belirlenmiş ve örnek cümlelere yer verilerek tablolaştırılmıştır.

Son olarak görüşme sorularına verilen yanıtlar yine içerik analizi ile çözümlenmiş, tekrarlayan ifadeler belirlenerek kodlama yapılmış ve bu doğrultuda temalar belirlenmiştir. Belirlenen temalar kelime bulutu tekniğiyle sunulmuş ve katılımcı cümlelerine yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde Çocuklarla Felsefe uygulamalarının çocukların estetik, sanat ve müzik kavramlarına yaklaşımları üzerindeki etkilerine ilişkin araştırma bulgularına yer verilmektedir.

Çocuklarla Felsefe Uygulamalarının Öntest ve Sontest Sonuçlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

- *Kelime ilişkilendirme testi ile elde edilen veriler*

Öntest ve sontest olarak uygulanan kelime ilişkilendirme testlerinden elde edilen veriler iki aşamada incelenmiştir: İlk aşamada, her bir anahtar kavram ile ilişkilendirilen kelimeler incelenerek

frekans tablosu oluşturulmuş ve bu doğrultuda tekrar sıklığı 3 ve üzerinde olan kelimeler, kelime bulutu olarak verilmiştir. İkinci aşamada ise ilgili cümleler, kategorilere ayrılarak incelenmiştir.

Şekil 2. Estetik anahtar kavramıyla öntest ve sontestte ilişkilendirilen kelimeler

Şekil 2’de görüldüğü üzere, estetik anahtar kavramıyla öntestte ilişkilendirilen kelimeler güzellik (f=11), ameliyat (f=6), botoks (f=3) ve esnek (f=3) kelimeleri olmuştur. Sontestte ise ilgili kavram, güzellik (f=13), sanat (f=6), resim(f=4), duruş (f=4), görünüm (f=4), özel (f=3) ve hoş (f=3) kelimeleri ile ilişkilendirilmiştir. Estetik kavramı için öntestte yer alan, kavram yanılışı içeren ve en sık tekrarlanan kelime olan ameliyat kelimesinin ve yine kavram yanılışı içeren botoks ve esnek kelimelerinin de ağın dışında kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte sontestte estetik kavramının tartışma alanıyla doğrudan ilgili olan sanat, öznel ve hoş gibi kavramlarla ilişki kurulduğu görülmektedir.

Şekil 3. Sanat anahtar kavramıyla öntest ve sontestte ilişkilendirilen kelimeler

Şekil 3’te görüldüğü üzere, sanat anahtar kavramıyla öntestte ilişkilendirilen kelimeler resim (f=13), müzik (f=11), heykel (f=3), boya (f=3) ve kalem(f=3) kelimeleri olmuştur. Sontestte ise ilgili kavram, resim (f=9), müzik (f=7), istem (f=4), emek(f=4), beğeni(f=3), boya (f=3) ve heykel (f=3) kelimeleri ile ilişkilendirilmiştir. Sanat kavramı için öntestte tüm kelimeler sanat dallarına ve materyallere odaklıyken, sontestte estetiğin alanına giren beğeni kelimesi ve sanatın yaratım sürecine ilişkin istem ve emek kelimeleri de ağı dahil olmuştur.

Şekil 4. Müzik anahtar kavramıyla öntest ve sontestte ilişkilendirilen kelimeler

Şekil 4'te görüldüğü üzere, müzik anahtar kavramıyla öntestte ilişkilendirilen kelimeler, nota (f=7), enstrüman (f=7), piyano (f=6), şarkı (f=5), sanat (f=4), ses (f=4), Mozart (f=3), ve rahatlama (f=3) kelimeleri olmuştur. Sontestte ise bu kavram, ses (f=12), ritim (f=7), sanat (f=7), nota (f=5), enstrüman (f=6) ve yaratıcılık (f=3) kelimeleri ile ilişkilendirilmiştir. Müzik kavramı için öntestte en sık tekrar edilen kelimeler müziğe ilişkin materyaller olmuşken (nota, enstrüman, piyano), sontestte en sık tekrar edilen kelimelerin müziğin temel unsurlarına (ses, ritim, sanat) odaklandığı görülmektedir.

- **Kelime İlişkilendirme Testlerinden Elde Edilen İlgili Cümleler**

Kelime ilişkilendirme testlerinden elde edilen ilgili cümleler incelenerek içerdikleri anlamlara ve bilgilere göre sınıflandırılmıştır. Katılımcılar tarafından kurulan cümleler, ilgili oldukları anahtar kavramla ilişkileri ve kavramsal olarak taşıdıkları içerik doğrultusunda cümleler olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. İlgili cümle anahtar kavrama verilen yanıtlarla paralel bir ilişki içinde ve kavramsal olarak bir tanımlama ya da ilişkilendirme içeriyorsa *kavramsal bilgi içeren cümleler* kategorisine, kavramsal bir tanımlama içermeyen, günlük yaşamdan örnekler ve kavrama ilişkin kişisel yorumlar içeren cümleler *kişisel yorum/ilgi içeren ilgili cümleler* kategorisine, anahtar kavramın araştırma kapsamındaki anlamından farklı ya da yanlış anlamlar içeren ifadelerin olduğu cümleler ise *kavram yanlılığı içeren ilgili cümleler* kategorisine alınmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan frekans tablosu ve örnek cümlelerin sunulduğu tablolar aşağıda verilmektedir:

Tablo 4. Anahtar Kavramlarla İlişkili Olarak Kurulan İlgili Cümlelerin Kategorilere Göre Öntest ve Sontest Sıklık Dağılımı

Anahtar kavram	Kavramsal bilgi içeren ilgili cümle sayısı		Kişisel yorum/ilgi içeren ilgili cümle sayısı		Kavram yanlılığı içeren ilgili cümle sayısı		Boş	
	öntest	sontest	öntest	sontest	öntest	sontest	öntest	sontest
Estetik	2	9	5	3	7	3	1	-
Sanat	5	10	10	5	-	-	-	-
Müzik	5	12	10	3	-	-	-	-

Tablo 4'te görüldüğü gibi, tüm anahtar kavramlar için *kavramsal bilgi içeren cümleler* kategorisinde öntest ve sontest yanıtlarında artış gözlemlenirken, *kişisel yorum/ilgi içeren ilgili cümleler* kategorisinde ise azalma görülmektedir. *Kavram yanlılığı içeren ilgili cümleler* sadece estetik anahtar kavramıyla ilişkili olup yine öntest ve sontest arasında bu cümlelerde azalma gözlemlenmektedir.

Estetik anahtar kavramıyla ilgili örnek cümleler Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5. Estetik Kavramına İlişkin Öntest ve Sontest Uygulamasında Elde Edilen İlgili Cümleler

Uygulama	Kavramsal bilgi içeren ilgili cümleler	Kişisel yorum/ilgi içeren ilgili cümleler	Kavram yanlılığı içeren ilgili cümleler
Estetik Öntest	"Her sanat dalının estetikle bir ilişkisi vardır."	"Bale sanatı bana çok estetik geliyor." "Piyano çalarken duruşu çok estetik."	"Annem estetiğe karşıdır." "Burnuna estetik yaptıran çok insan var." "Bence estetik, esnek kelimesiyle aynı anlamda."
Estetik Sontest	"Estetik, felsefi bir kavramdır." "Estetik, kişiden kişiye değişebilen bir bakış açısıdır." "Estetik, korkunç ya da garip görünen bir şeyden bile hoşlanmak olabilir." "Estetikle beraber zarafetin ortaya çıkmasının güzelliği topluma nezaket katacaktır."	"Bu tablodaki detaylar çok estetik." "Bu orkestra çok estetik görünüyor." "Bazı resimlerdeki fırça darbeleri çok estetik bir görünüm katıyor."	"Annem estetik yaptırmaya karşı."

Sanat anahtar kavramıyla ilgili örnek cümleler Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6. Sanat Kavramına İlişkin Öntest ve Sontest Uygulamasında Elde Edilen İlgili Cümleler

Uygulama	Kavramsal bilgi içeren ilgili cümleler	Kişisel yorum/ilgi içeren ilgili cümleler	Kavram yanılıgısı içeren ilgili cümleler
Sanat öntest	“Sanat, yazılı, görsel ve duysal güzelliştir.” “Müzik, resim, mimarlık gibi alanlarda yaratılan güzel eserler ve insanların sevdiği şeyler sanattır.”	“Resim sanatıyla ilgileniyorum.” “Sanat, ilgi ve yeteneklerimi fark etmemi sağladı.” “Yaptığı sanatı çok beğendim.”	-
Sanat sontest	“Sanat, zor ve emek isteyen bir uğraşıdır.” “Sanat, hayatın her yerinde kendini gösterir.” “Emek ve özen verilmiş bir resim ya da müzik eseri sanattır.”	“Resim sanatını çok seviyorum.”	-

Müzik anahtar kavramıyla ilgili örnek cümleler Tablo 7'de verilmektedir.

Tablo 7. Müzik Kavramına İlişkin Öntest ve Sontest Uygulamasında Elde Edilen İlgili Cümleler

Uygulama	Kavramsal bilgi içeren ilgili cümleler	Kişisel yorum/ilgi içeren ilgili cümleler	Kavram yanılıgısı içeren ilgili cümleler
Müzik öntest	“Müzik, düzenli seslerden oluşur.” “Müzik, bir sanat dalıdır.”	“Müzik dinlemeyi çok severim.” “Müzik enstrümanlarından gitarı çalabiliyorum.” “Müziğin ritmine uymaya çalışırım.”	-
Müzik sontest	“Müzik, seslerin ve sessizliğin kompozisyonunu barındıran bir sanat dalıdır.” “Müziğin temelinde ses vardır ama her ses müzik değildir.” “Ritim, müziğin temel öğelerinden biridir.” “Müzik, kulakla duyulan kalple hissedilen bir sanat dalıdır.”	“Bu müziğin ritmi çok güzel.”	-

Çocuklarla Felsefe Programı Tartışmalarına Yönelik Temalarla İlgili Bulgular ve Yorumlar

Çocuklarla Felsefe oturumlarındaki tartışmalar üzerine yapılan kodlamalarla öne çıkan kelimeler belirlenmiş, temalar altında toplanmış ve katılımcı cümleleriyle örneklendirilmiştir.

Tablo 8. Estetik Oturumundan Elde Edilen Kodlar ve Temalar

1. Oturum	Kodlar	Temalar	Örnek cümleler
Estetik	beğeni etki merak bilinçaltı öznel algılamak	estetik özne	“Bir şeyi estetik bulmamızın ardında, bizde uyandırdığı <u>merak</u> duygusu ile dikkatimizi çekmesi yatıyor olabilir.” “Bir şeyi estetik buluyorsak, <u>bilinçaltı</u> ımıza yerleşmiş olan şeylerle ilişki kurduğumuzdan.” “Yalnızca <u>algılayabildiğimiz</u> şeyler estetik olabilir. Görebildiğimiz, duyabildiğimiz şeyler.”
	renk müzik resim doğa görünüm duruş sanatsal soyut	estetik nesne/kaynak	“Sadece görebildiğimiz şeyler değil, büyüleyiciyse bir <u>müzik</u> de estetik olabilir.” “Estetik kişilerin görünüşünden çok, <u>sanatsal</u> şeylerle ilgilidir.” “Sadece duyu organlarıyla algılanan şeyler değil, <u>soyut</u> şeyler de estetik bulunabilir.”
	zarif hoş güzel özgün uyum	estetik değer/nitelemeler	“Estetik, <u>zarif</u> görünen şeylerdir.” “Estetiğin bence birçok anlamı var, o yüzden <u>güzel</u> ile estetik hem aynı hem farklılar.” “Renkler çok <u>uyumlu</u> görünüyor, beni etkiledi.”

Tablo 8'e göre, estetik kavramına ilişkin oturum kapsamında katılımcılar estetiği özne (alımlayan) yönünden, nesne/kaynak yönünden ve estetik değer/nitelemeler yönünden tartışmışlardır.

Tablo 9. Sanat Oturumundan Elde Edilen Kodlar ve Temalar

2. Oturum	Kodlar	Temalar	Örnek cümleler
Sanat	beğeni popüler güzel tanınma/bilinme	sanat eseri	“Birden fazla kişinin <u>beğendiği</u> şeyler sanat eseri olabilir.” “ <u>Güzel</u> olduğu için bu bir sanat eseri.” “İnsanlar biliyorsa, o bir sanat eseridir. Beğenilmesi değil ama <u>bilinmesi</u> önemli.”
	düşünce özen emek istek irade	sanatçı	“Hiç kimse beğenmese bile, önemli olan bir eserle sanatçının <u>düşüncelerini</u> paylaşabilmesi.” “Sanat olması için sanat yapan kişinin <u>isteği</u> ve <u>emeği</u> gerek.” “Sanat, kişinin kendi <u>iradesiyle</u> yapıldığında sanat olur; zorla ya da komutla yaptırılırsa sanat olmaz.”

Tablo 9'da görüldüğü üzere katılımcılar, Çocuklarla Felsefe oturumlarında sanat kavramı sanat eseri üzerinden ve sanatçı yönünden tartışmışlardır.

Tablo 10. Müzik Oturumundan Elde Edilen Kodlar ve Temalar

3. Oturum	Kodlar	Temalar	Örnek cümleler
Müzik	beyin kalp sevgi duymak anlamak kulak akılda kalma	müzikal algı	"Müzik <u>beyindedir.</u> " "Müzik, dinleyenin <u>kalbinde</u> ve <u>sevgisinde.</u> " "Bir şarkıyı sevdiğinde <u>aklında kalıyor</u> ve sürekli dinleyip söylemek geliyor içinden."
	nota ses ritim sessizlik melodi şarkı besteci uyum enstrüman söyleyen	müzikal terimler/ kavramlar	"Müzik <u>notalardadır.</u> " "Müziğin temelinde <u>ses</u> vardır." "Müzik sadece ses değildir, <u>sessizlik</u> de müziğe dahildir." "Tüm sesler müzik olamaz, belli bir <u>ritim</u> gerekir."

Tablo 10' da görüldüğü üzere çocuklar, ilgili oturumda müzik kavramını müzikal algı ve müzikal terimler/ kavramlar üzerinden tartışmışlardır.

Çocuklarla Felsefe Oturumlarıyla İlgili Görüşlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın son aşaması olan görüşme sorularına katılımcıların verdiği yanıtlar doğrultusunda oluşturulan temalar aşağıda verilmiştir.

"Estetik, sanat ve müzik kavramlarına ilişkin düşüncelerinizde oturumlardan öncesine göre değişimler oldu mu? Eğer olduysa, bunları nasıl ifade edersiniz?" sorusuna verilen yanıtlara ilişkin temalar kelime bulutu olarak Şekil 5'te verilmiştir.

farklı bakış açılarıyla tanışma
kavram yanlışlarının dönüşmesi
düşünmede derinleşme

Şekil 5. Çocuklarla Felsefe oturumları sonrasındaki değişimlere ilişkin oluşturulan temalar

"Estetiği sadece ameliyat anlamıyla tanıyordum. Sanatta da daha önce farkına varmadığım şeyler gördüm. Müzik oturumunda ise kafam karıştı. Farkına varmadığım düşüncelerle tanıştım." (Nehir), "Daha yüzeysel düşünüyordum bu kavramlara ilişkin. Felsefe oturumlarından sonra daha derin düşünmeye başladım." (Cesur), "Arkadaşlarının söyledikleriyle ve kendi aklıma sonradan da gelen düşüncelerle birlikte fikirlerimde değişen şeyler oldu." (Güneş), bu kategorilerdeki cümlelere örnek olarak verilebilir.

“Felsefe oturumlarındaki tartışmalarınızı bir başkasına anlatacak olsanız nasıl ifade ederdingiz?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin temalar kelime bulutu olarak Şekil 6’da verilmiştir.

farklı yönlerden düşünebilme
yeni şeyler öğrenme

Şekil 6. Oturumlara ilişkin ifadeler doğrultusunda oluşturulan temalar

“Bu kavramlar hakkında fikirlerimde değişiklikler olduğunu, farklı düşünmeye başladığımı söyledim.” (İlkin), “Ben bir felsefe oturumuna katıldım ve düşüncelerimi büyüttü. Bu kavramlara ilişkin birçok şey öğrendim ve estetik kavramının sanatla ilgisini öğrenmiş oldum, derdim.” (Yaprak), “3 kavramla ilgili yararlı ve eğlenceli tartışmalar yaptık, derdim.” (Leman), bu kategorilerdeki cümlelere örnek olarak verilebilir.

“Oturumlarda sizi en çok etkileyen ya da aklınızda kalan şey neydi?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin temalar kelime bulutu olarak Şekil 7’de verilmiştir.

yeni farkındalıklar edinme
düşünmede devamlılık
yeni bilgiler edinme

Şekil 7. Oturumlarda en çok akılda kalanlara ilişkin ifadeler doğrultusunda oluşturulan temalar

“Müziğin kulakta mı yoksa beyinde mi, seste mi, yani nerede olduğunu merak ettim. Üzerine düşünmeye devam ettim ve etkilendim bu tartışmadan.” (Bulut), “Müzikte sadece ses yoktur, sessizlik de müziktir düşüncesi beni etkiledi. Estetik sadece ameliyat zannediyordum, hoş olan şeyler de estetikmiş onu öğrendim.” (Arya), “Estetiğin sanatsal anlamını öğrendim, o oturum bana yararlı oldu. Bir de müziğin sessizliği de kapsayabileceği fikri beni etkiledi.” (Leman), “Estetik en çok kaldı. Estetik ile güzel olanın ilişkisini fark ettim.” (Rüzgar), bu kategorilerdeki cümlelere örnek olarak verilebilir.

“Çocuklarla Felsefe uygulamalarına ilişkin görüş ve önerileriniz varsa nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin temalar kelime bulutu olarak Şekil 8’de verilmiştir.

devamlı oturumlar konularda çeşitlilik

Şekil 8. Çocuklarla Felsefe uygulamalarına ilişkin görüş ve öneriler doğrultusunda oluşturulan temalar

“Bence çok eğlenceli ve güzel bir etkinlik. Estetik, sanat ve müzik üzerine daha da derinleşilebilir. Daha çok ve farklı kavram ve konularla ilgili de olsa keşke.” (Parla), “Bu oturumlar her gün olsun isterim. Çok eğlenceliydi.” (Cesur), “Tekrar tekrar katılmak isteyeceğim bir etkinlikti.” (Doğa), bu kategorilerdeki cümlelere örnek olarak verilebilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, birbiriyle yakından ilgili üç kavram olan estetik, sanat ve müzik üzerine çocuklarla birlikte felsefi düşünmeyi, tartışmayı ve bu düşünme yolculuğunun çocukların düşünme biçimlerinde ne gibi değişimler yarattığını incelemek amaçlanmıştır. Ulaşılan sonuçlar, anahtar kavramlara ilişkin kelime ilişkilendirme testi bulguları, oturumlar ve görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıda sunulmaktadır.

Çocuklarla Felsefe uygulamalarının öntest ve sontest bulguları doğrultusunda:

Estetik oturumu öncesinde estetik kavramıyla en çok ilişkilendirilen kelime “güzellik” olmuştur, ancak ürettikleri diğer kelimeler ve ilgili cümleler bağlamında değerlendirildiğinde, çocukların estetik bir operasyon sonucu ulaşılan bir güzelliği kastettikleri görülmüştür. Bu doğrultuda, estetik kavramına ilişkin bilişsel yapılarında kavram yanlışlığının yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Oturum sonrasında ise çocuklar estetiği yine en çok “güzellik” kelimesi ile ilişkilendirmiş ve ifade ettikleri cümlelerle estetiğin sanat ve felsefe ile olan ilişkisini güzel olan üzerinden kurduklarını göstermişlerdir. Bu kez, cerrahi bir müdahalenin getirdiği güzelliği değil, çoğunlukla sanatsal bir güzelliği ifade ettikleri görülmüştür. Yine bu kavramla ilgili cümleleri oturumdan önce daha çok kavram yanlışlığı ve kişisel yorum içeren cümleler olmuşken, oturumdan sonra kavram yanlışlığı içeren cümlelerde azalma ve kavramsal bilgi içeren cümlelerde belirgin bir artış gözlemlenmiştir (f=12).

Sanat ve müzik kavramlarına ilişkin oturumlar öncesinde ise çocukların ilişkilendirmeleri sıklıkla nesne/materyal odaklıyken, oturumlardan sonra bu kavramları oluşum süreçleri, temel unsurları ve varlık anlamları üzerinden yorumladıkları gözlemlenmiştir. Türetilen kelimeler özelinde estetik kavramında olduğu kadar belirgin bir dönüşüm gözlemlenirse de kurulan ilgili cümleler oturumdan önce daha çok kişisel yorum ve yüzeysel bilgiler içerirken, oturumlar sonrasında kavramsal bilgi ve derinlik içeren cümleler çoğalmıştır (f=12).

Çocuklarla Felsefe tartışma diyaloglarının oluşturduğu temalara ilişkin bulgular doğrultusunda:

Çocuklar, estetik kavramını tartıştıkları felsefe oturumunda, estetiği beğeni, algı, bilinçaltı gibi estetik özne (alımlayan) üzerinden, müzik, resim, doğa, soyut gibi estetik nesne/kaynak temasındaki kavramlar ve zarif, güzel, uyum gibi estetik değer/nitelemeler temasındaki kavramlar üzerinden yorumlamışlardır. Sanat kavramını tartıştıkları oturumda, sanatı sanat eseri ve sanatçı temaları odağında yorumlamış, müzik kavramını tartıştıkları oturumda ise müziğin birey tarafından algılanışı ve temel unsurları üzerine düşünmüşlerdir.

Çocuklarla Felsefe uygulamalarına ilişkin görüşme bulguları doğrultusunda:

Katılımcılarla yapılan birebir görüşmelerde çocukların önemli bir çoğunluğu, özellikle estetik kavramına ilişkin düşünce ve bilgilerinde değişim yaşadıkları, oturumlar öncesinde tüm anahtar kavramlara ilişkin daha yüzeysel olan düşünme biçimlerinin oturumlar sonrasında derinleştiğini, tartışmalar sırasında farklı bakış açıları tanıdıklarını, bu kavramlar özelinde ifade biçimlerinin ve kelime dağarcıklarının zenginleştiğini, felsefeye ilişkin merak duygularının geliştiğini ve kavramlar üzerinde sorgulamalarının oturumlar sonrasında da devam ettiğini, yeni bilgiler edindiklerini, birbirleriyle saygı çerçevesinde tartışmayı deneyimlediklerini ifade etmişlerdir. Bunların yanında, Çocuklarla Felsefe uygulamalarının düzenli olarak yapılması ve farklı kavramlara ilişkin tartışmalara da yer verilmesi isteklerini dile getirmişlerdir.

Ulaşılan bu sonuçlar doğrultusunda söylenebilir ki, katılımcıların ifade ettiği “yeni bilgiler edinme”, Çocuklarla Felsefe oturumlarında kendiliğinden gerçekleşmiştir; sürecin doğası gereği kolaylaştırıcı tarafından bir kavrama ilişkin açıktan ya da örtük bir şekilde bir tanım, bir görüş sunulmamıştır. Katılımcıların bir kavrama ilişkin öğrenme ve farkındalık edinmeleri, grubun birlikte tartışma ve sorgulama süreci sonunda gerçekleşmiştir. Tüm bu çıkarımlara, belirlenen katılımcı grubu, araştırmanın yürütüldüğü zaman dilimi ve katılımcıların buldukları şehir/bölgelerle sınırlı bir çerçeve içinde ulaşılmıştır; bu bağlamda elde edilen sonuçların genellenebilirliği sınırlıdır. Araştırmadan elde verilerin literatüre katkı sağladığı söylenebilir; ancak daha geniş ve farklı örneklerle ve farklı yöntemlerle yapılacak araştırmalarla desteklenmesine gereksinim vardır.

Eylül’ün sontest uygulamasında estetik kavramına ilişkin ifade ettiği cümle şöyleydi: “*Estetikle beraber zarafetin ortaya çıkmasının güzelliği topluma nezaket katacaktır.*” Felsefe, estetik aracılığıyla güzel yaşamlar yaratarak toplumsal katkı sağlayabilir. Estetik yaşantının ne olduğunu anlayabilmek için bunun üzerine sistemli biçimde düşünmek, yani felsefe yapmak gerekir. Bunun için de felsefe yapmayı bilmeye ve felsefe pratiklerini bir alışkanlık haline getirmeye gereksinim söz konusudur (Marquez, 2017). Bu anlamda, düşünmeyi öğrenmek ve buna olanak ve alan yaratmak doğru bir yol olabilir. Çocuklarla Felsefe programı bu alanı çocukların dünyasında yaratmaya aracılık edebilir; Güneş’in görüşmelerde belirttiği gibi: “*Yaşımızın küçük oluşuna rağmen böyle soyut kavramlar üzerine düşünmemiz güzeldi.*”

Parsons (1994), bir Albright resmi üzerinden, çocuklara uyarıcı olarak verilecek resimlerin çocukların güzel kavramına, çirkinliğin çekiciliğine ve sanatın amaçlarına ilişkin düşüncelerinin ve tartışmalarının desteklenebileceğini belirterek estetiğin sanat sınıflarına entegre olmasının gerekliliğinden söz eder. Benzer biçimde Nutbrown (2013), doğuştan gelen insani bir gereksinim olarak nitelendiği estetik ihtiyacın eğitim programlarında dikkate alınması ve sanatsal bir gelişim için çocukların sanat deneyimlerinin beslenmesi gerektiğini öne sürer.

Estetik yaklaşım, yalnızca sanatçılara özgü bir alan değildir; insan zekasının temelinde yer alan geliştirilebilir bir zihinsel yetidir (Clough, 2002, akt. Nutbrown, 2020). Estetik yetişkinlerin oluşturduğu bir estetik toplum ideasına kavuşmak için, o estetik yetişkinlere dönüşecek olan çocukların dünyasına estetiği katmak öncelik olabilir. Çocukların, sanat yapıtlarını belli bir bağlam içerisinde anlayabilen, yorumlayabilen, değerlendirebilen ve eleştirel biçimde ele alabilen estetik birer yetişkin (Parsons, 1994) olabilmeleri için onlara bu becerileri kazanabilecekleri bir ortam ve yaşantı sunmaya gereksinim vardır.

Öneriler

Estetik, sanat ve müzik üzerine Çocuklarla Felsefe uygulamalarına ilişkin yapılabilecek ilerideki çalışmalarda;

- Estetik ve sanatsal düşünmeye odaklanan Çocuklarla Felsefe oturum sayılarının çoğaltılarak daha uzun bir sürece yayılan etkililiğinin incelenmesi,
- Farklı yaş grupları ve farklı eğitim seviyelerindeki etkilerinin izlenmesi,
- Sanata ve müziğe ilişkin sorgulayıcı ve eleştirel düşünme olanağını sınıf ortamına taşıyabilmek adına sanat eğitimcilerine Çocuklarla Felsefe uygulamalarına ilişkin farkındalık kazandırılması ve eğitimcilere yönelik hizmet içi eğitimler tasarlanması,
- Güzel Sanatlar Eğitimi bölümleri ve Temel Eğitim bölümleri lisans programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adayları için bu yaklaşıma yönelik seminer, çalıştay ve projelerin planlanması önerilebilir.

Teşekkür

Çalışma grubumuzu oluşturan “Küçük Düşünürlerimize” içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kaynakça

- Akkocaoğlu Çayır, N., & Akkoyunlu, B. (2016). Çocuklar için felsefe eğitimi üzerine nitel bir araştırma. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7(2), 97-133. <https://doi.org/10.17569/tojqi.91449>
- Alexander, T. (1994). Educating the democratic heart: Pluralism, traditions, and the humanities. *Studies in Philosophy and Education*, (13), 243-259. <https://doi.org/10.1007/BF01077682>
- Bahar, M., Johnstone, A. H., & Sutcliffe, R. G. (1999). Investigation of students' cognitive structure in elementary genetics through word association tests. *Journal of Biological Education*, 33(3), 134-142. <http://doi.org/10.1080/00219266.1999.9655653>
- Balbağ, N. L., & Kaya, M. F. (2019). Fourth grade students' cognitive structures regarding "values": Application of the word association test. *Review of International Geographical Education Online*, 9(1), 193-208. <https://doi.org/10.33403/rigeo.511574>
- Battin, M. P. (1994). Cases for kids: Using puzzles to teach aesthetics to children. *The Journal of Aesthetic Education*, 28(3), 89-104. <https://doi.org/10.2307/3333403>
- Boyras, C. (2019). *İlkokulda çocuklarla felsefe uygulamaları: Bir eylem araştırması*. (Thesis No. 604901) [Doctoral dissertation, Anadolu University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Chou, M., Huang, P., & Yang, C. (2014). Same theory, different day: Inquiry into preschool children's multiple intelligence and aesthetics ability. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (143), 534-541. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.432>
- Creswell, J. W. (2012). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage publications.
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.
- Çetinkaya, P. R., & Kalay Meydan, S. (2023). Study of cognitive structures of professional music education students regarding the concept of aesthetics. *TAY Journal*, 7(3), 827-845. <https://doi.org/10.29329/tayjournal.2023.610.06>
- Demirel, İ. N. (2018). 9-12 yaş çocukların estetik değer algılarının incelenmesi. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 19(2), 312-327. <https://doi.org/10.17679/inuefd.346720>
- Demirtaş, V. Y., Karadağ, F., & Güleç, K. (2018). Okul öncesi dönemdeki çocukların felsefi sorgulama süreçlerinde oluşturdukları soruların düzeyi ve verdikleri cevapların niteliği: Çocuklarla felsefe eğitimi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2), 277-294. <https://doi.org/10.15345/iojes.2018.02.019>
- Dewey, J. (2005). *Art as experience*. Penguin Publishing Group.
- Dirican, R., & Deniz, U. (2019). Felsefe etkinliklerinin okul öncesi dönem çocukların felsefi tutum ve davranışlarına etkisinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(1), 421-430. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3625>
- Erinç, M. S. (2011). *Sanat Psikolojisi'ne giriş*. Ütopya Yayınevi.
- Fronza, I., Janes, A., Sillitti, A., Succi, G., & Trebeschi, S. (2013). Cooperation wordle using preattentive processing techniques. In *6th International Workshop on Cooperative and Human Aspects of Software Engineering (CHASE)* (pp. 57-64). IEEE. <https://doi.org/10.1109/CHASE.2013.6614732>
- Gregory, M. (2017). Philosophy for children: Where are we now?. In S. Naji & R. Hashim (Eds.), *History, theory and practice of philosophy for children* (pp. 137-144). Routledge Press. <https://doi.org/10.4324/9781315208732-24>
- Hamrick, W. S. (1989). Philosophy for children and aesthetic education. *Journal of Aesthetic Education*, 23(2), 55-67. <https://doi.org/10.2307/3332941>
- Haynes, J., & Murriss, K. (2011). The provocation of an epistemological shift in teacher education through philosophy with children. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2), 285-303. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9752.2011.00799.x>

- Işıklar, S., & Abalı Öztürk, Y. (2022). The effect of philosophy for children (P4C) curriculum on critical thinking through philosophical inquiry and problem solving skills. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 9(1), 130-142. <https://doi.org/10.33200/ijcer.942575>
- Jaspers, K. (2003). *Way to wisdom: An introduction to philosophy* (2nd ed.). Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/9780300163575>
- Johnson, R., & Christensen, L. (2020). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. (7th ed.) Sage Publications.
- Kagan, M. (1982). *Güzellik bilimi olarak estetik ve sanat* (A. Çalışlar, Trans.). Altın Kitaplar Yayınevi.
- Karasu, F. Z. (2018). *İlkokul çocuklarıyla felsefe yapmak üzerine nitel bir çalışma: Dördüncü sınıf örneği* (Thesis No. 537665) [Master's thesis, Hacettepe University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Karadağ, F., & Demirtaş, V. Y. (2018). The effectiveness of the philosophy with children curriculum on critical thinking skills of pre-school children. *Education and Science*, 43(195), 19-40. <https://doi.org/10.15390/EB.2018.7268>
- Kaya, B. N. (2020). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde çocuklar için felsefe: Bir eylem araştırması* (Thesis No. 627944) [Doctoral dissertation, Marmara University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Kılcan, B., & Akbaba, B. (2014). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan estetik değerine ilişkin öğrenci algularının incelenmesi. *Journal of Theory and Practice in Education*, 10(4), 1047-1076.
- Kostova, Z., & Radoynovska, B. (2010). Motivating students' learning using word association test and concept maps. *Bulgarian Journal of Science and Education Policy*, 4(1), 62-98.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology* (2nd ed.). Sage Publications.
- Leckey, M. (2017). Guernica comes to school. Art, philosophy and life. In M. Gregory, J. Hayes, & K. Murriss (Eds.), *The Routledge international handbook of philosophy for children* (pp. 137-144). Routledge.
- Leddy, T. (2002). Aesthetics and children's picture-books. *The Journal of Aesthetic Education*, 36(4), 43-54. <https://doi.org/10.2307/3301567>
- Lipman, M. (1978). *Suki*. Institute for the Advancement of Philosophy for Children.
- Liptai, S. (2005). What is the meaning of this cup and that dead shark? Philosophical inquiry with objects and works of art and craft. *Childhood and Philosophy*, 1(2), 537-554. <https://www.redalyc.org/pdf/5120/512051703011.pdf>
- Lone, J. M. (2012). *The philosophical child*. Rowman & Littlefield Publishers. <https://doi.org/10.5040/9798881818777>
- Madeja, S. S., & Onuska, S. (1977). *Through the arts to the aesthetic: The CEMREL aesthetic education curriculum*. CEMREL, Inc.
- Marquez, L. (2017). Philosophy in basic education: Towards the strengthening of the foundations of Philippine education. *Policy Futures in Education*, 15(1), 1-16. <https://doi.org/10.1177/1478210317743650>
- McLeod, N., Stockell, K., Astbury, E., & McCann, J. (2020). Nurturing young children's self-identity and respect for difference through artwork as a provocation using philosophical enquiry: A pilot study. *Early Years*, 42(4-5), 480-495. <https://doi.org/10.1080/09575146.2020.1817870>
- Mehdiyev, G., & Tozduman Yaralı, K. (2020). The effectiveness of training of philosophy with children on children's attitudes toward human values. *Journal of Bayburt Education Faculty*, 15(29), 251-279. <https://doi.org/10.35675/befdergi.683349>
- Nutbrown, C. (2013). Conceptualising arts-based learning in the early years. *Research Papers in Education*, 28(2), 239-263. <https://doi.org/10.1080/02671522.2011.580365>

- Nutbrown, C. (2020). *The arts and early childhood education*. The ORIM blog. <https://sheffield-real-project.sites.sheffield.ac.uk/orim-network/the-orim-blog/june-2020-the-arts-and-early-childhood-education>
- Okur, M. (2008). *Çocuklar için felsefe eğitimi programının altı yaş grubu çocuklarının, atılganlık, işbirliği ve kendini kontrol sosyal becerileri üzerindeki etkisi* (Thesis No. 226445) [Master's thesis, Marmara University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Oral, Ş. B. (2013). Can Deweyan pragmatist aesthetics provide a robust framework for the philosophy for children programme?. *Studies in Philosophy and Education*, (32), 361-377. <https://doi.org/10.1007/s11217-012-9332-5>
- Özalp, H. K. (2020). Görsel sanatlar öğretmen adaylarının estetik alanına ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi ile incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 515-534. <https://doi.org/10.17556/erziefd.730607>
- Pala, F. (2022). The effect of philosophy education for children (P4C) on students' conceptual achievement and critical thinking skills: A mixed method research. *Education Quarterly Reviews*, 5(3), 27-41. <https://doi.org/10.31014/aior.1993.05.03.522>
- Parsons, M. J. (1994). Can children do aesthetics? A developmental account. *The Journal of Aesthetic Education*, 28(3), 33-45. <https://doi.org/10.2307/3333399>
- Pekkarakaş, E. (2020). *Okul öncesi eğitim döneminde çocuklar için felsefe eğitiminin öğrencilerin yaratıcılık düzeylerine etkisi* (Thesis No. 648411) [Master's thesis, İzmir Demokrasi University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Read, H. (1931). *The meaning of art*. Penguin Books.
- Rondhuis, N. (2005). *Philosophical talent: Empirical investigations into philosophical features of adolescents' discourse*. Veenman Publishing.
- Santi, M. (2007). How students understand art: A change in children through philosophy. *Childhood and Philosophy*, 3(5), 19-33. <https://www.epublicacoes.uerj.br/childhood/article/view/20507>
- Taş, I. (2017). *Çocuklar için felsefe eğitimi programı'nın 48-72 aylık çocukların zihin kuramı ve yaratıcılıklarına etkisi* (Thesis No. 460449) [Doctoral dissertation, Çukurova University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Türksoy, N. (2020). *Çocuklar için felsefe (P4C) eğitiminin ortaokul öğrencilerinin bilimsel sorgulamaya yönelik görüşlerine ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine katkısı: Bir karma yöntem araştırması* (Thesis No. 640120) [Master's thesis, Alanya Alaaddin Keykubat University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Weber, R. P. (1990). *Basic content analysis*. Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781412983488>
- Wilson, R. A. (2010). Aesthetics and a sense of wonder. *Exchange: The Early Childhood Leaders' Magazine*, (193), 24-26. <https://exchangepress.com/library/5019324.pdf>